

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра економіки, права та управління бізнесом

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” листопада 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за магістерською програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
на тему: «Оцінка конкурентоспроможності Одеського регіону в
умовах глобалізації»

Виконавець:

студентка ЦЗФН

Сохраньова Анастасія Юріївна _

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Сілічева Наталія Євгеніївна _

/підпис/

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ	6
1.1. Поняття конкурентоспроможності регіону та необхідність її дослідження.....	6
1.2. Фактори та умови конкурентоспроможності регіону.....	10
1.3. Методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності на регіональному рівні.....	16
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ	26
2.1. Основні фактори конкурентоспроможності Одещини.....	26
2.2. Зовнішньоекономічна діяльність Одеської області та стан залучення іноземних інвестицій в умовах глобалізаційних трансформацій.....	34
2.3. Одеська область в рейтингах конкурентоспроможності регіонів України.....	40
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ	48
3.1. Передумови підвищення конкурентоспроможності регіонів України.....	48
3.2. Нові детермінанти конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації.....	55
3.3. Особливості розробки концепції регіональної політики забезпечення конкурентоспроможності регіону.....	58
ВИСНОВКИ	70
Список використаних джерел	74
Додатки	80

ВСТУП

Актуальність теми. XXI століття – це час, коли світовий простір та всі його учасники прагнуть масштабних змін із безперервно нарощуваною швидкістю, ніж у попередні роки. Обумовлено це, по-перше, новим етапом у розвитку людської цивілізації, а, по-друге, посиленням впливу науково-технологічної та економічної сфер діяльності.

Учасниками світового простору є 197 країн. Кожна з них має власний адміністративно-територіальний поділ. Усі територіальні одиниці здійснюють безпосередній внесок у загальне становище своєї держави, а також повинні слугувати каталізатором до подальшого соціального, політичного, економічного, наукового та інших об'єднань суспільства.

За адміністративно-територіальним поділом Україна поділяється на 27 регіонів. Одеський регіон – один з найбільших регіонів держави, морська столиця нашої країни та другий «потужний двигун», тому доволі актуальним є дослідження рівня його конкурентоспроможності.

Визначення сутності конкурентоспроможності регіону, фактори та напрями її забезпечення знайшли відображення в наукових працях багатьох дослідників. Значний внесок у розв'язання цих питань зробили А. Амоша, І. Брикова, Ю. Полунєєв, Н. Калюжнова та інші науковці. Методики оцінки рівня конкурентоспроможності регіонів досліджували В. Андреев, В. Антонов, Н. Булах, Т. Гончарук, В. Підвисоцький та ін. Забезпечення та підвищення конкурентоспроможності регіонів різного рівня розглянуто у роботах: Б. Адамова, В. Василенка, В. Гейця, М. Долішнього, Б. Кліяненка, В. Максимова, Т. Максимової, В. Мамутова, С. Мочерного, Л. Савельєва, Т. Уманець, М. Чумаченка та ін.

Вітчизняні дослідники та науковці приділяють значну увагу проблемам забезпечення конкурентоспроможності територій, що зумовлено глобалізаційними процесами світової економіки і неоднозначним їхнім впливом на ситуацію у регіонах. Глобалізований регіон являє собою економічну

територію, що здійснює регулярні господарські зв'язки із зарубіжжям, які стають суттєвим чинником її соціально-економічного розвитку. Такий регіон стає геоекономічним суб'єктом.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є дослідження теоретичних аспектів оцінювання конкурентоспроможності регіону та розробка пропозицій щодо підвищення конкурентних переваг шляхом аналізу економічних «індикаторів» конкурентоспроможності та обґрунтування напрямків поліпшення економічної ситуації регіону.

Для досягнення поставленої мети сформовані відповідні **завдання**:

- з'ясувати економічний зміст конкурентоспроможності регіону та необхідність її дослідження;
- визначити фактори та умови конкурентоспроможності регіону;
- дослідити методичні підходи до оцінки конкурентоспроможності на регіональному рівні;
- виявити основні фактори конкурентоспроможності Одеської області;
- проаналізувати зовнішньоекономічну діяльність регіону та стан залучення іноземних інвестицій в умовах глобалізаційних трансформацій;
- оцінити конкурентоспроможність Одеської області та визначити її місце в рейтингу конкурентоспроможності регіонів держави;
- визначити передумови підвищення конкурентоспроможності регіонів України;
- запропонувати нові детермінанти конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації;
- обґрунтувати особливості розробки концепції регіональної політики забезпечення конкурентоспроможності регіону в контексті загальноекономічної ситуації в країні.

Об'єкт роботи – оцінювання конкурентоспроможності Одеської області.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні аспекти конкурентоспроможності регіонів держави в умовах глобалізаційних перетворень.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові методи і прийоми дослідження, зокрема: історичний, діалектичний; абстрактно-логічні методи, метод аналізу – для деталізації та розділення об’єкта дослідження на окремі важливі складові елементи; порівняння для зіставлення значення показників у динаміці; табличний (графічний) – для наочного відображення результатів дослідження та інші економіко-статистичні прийоми.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження слугували фундаментальні положення теорії конкурентоспроможності регіонів, законодавство України стосовно стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності держави та основних секторів її економіки, а також офіційні статистичні матеріали державної служби статистики України та Одеської області, результати наукових узагальнень дослідників щодо рівня конкурентоспроможності України та її регіонів.

Публікація результатів дослідження. За темою кваліфікаційної роботи підготовлена стаття, опублікована у Науковому віснику Одеського національного економічного університету.

ВИСНОВКИ

Результати проведених досліджень дозволяють зробити такі висновки.

1. Конкурентоспроможність регіону – це здатність території стабільно виробляти і споживати товари і послуги в умовах конкуренції при одночасному забезпеченні якості економічного зростання, високого рівня життя населення, екологічного благополуччя, а також підвищення, в цілому, іміджу регіону.

При трактуванні поняття конкурентоспроможності регіону практично всі автори акцентують увагу на наявність конкурентних переваг, але існують розбіжності щодо розуміння їх переліку та пріоритетності. Окремі автори тісно пов'язують між собою поняття «конкурентоспроможність регіону» та «конкурентоспроможність галузі», що не відповідає дійсності, оскільки конкурентоспроможність галузі на регіональному рівні є тільки складовим елементом конкурентоспроможності регіону. При трактуванні категорії «конкурентоспроможність регіону» одні автори надають змістову характеристику, інші – функціональну

2. Підвищення конкурентоспроможності території полягає в тому, щоб найефективніше використати її потенціал, який включає економіку, виробництво, інформацію, кадри, інвестиції, інновації, матеріально-технічне забезпечення, експорт, фінанси, природні ресурси.

3. Для оцінювання конкурентоспроможності регіону науковці пропонують різні методичні підходи. У багатьох методиках перевага віддається бальним, переважно експертним оцінкам конкурентоспроможності регіону. Разом з тим, жодна із запропонованих методик не дає змоги у повному обсязі реально й об'єктивно оцінити рівень конкурентоспроможності регіону.

4. Важливим фактором конкурентоспроможності Одеської області є вигідне геополітичне положення. Одеська область – приморський і прикордонний регіон України. По території області проходять державні кордони України з Румунією і Молдовою. На півдні Одеська область своєю окраїною виходить до Чорного моря. Будучи частиною морського фасаду країни, Одеська

область значною мірою сприяє активній участі України в роботі країн-членів Чорноморського Економічного Співробітництва.

4. Високій потенціал конкурентоспроможності області обумовлений не лише географічним положенням але також і розвинутою транспортною інфраструктурою, високим інтелектуальним потенціалом, наявністю аграрної структури, переробної промисловості. У 2017 році порівняного з 2016 роком обсяг промислового виробництва в регіоні зріс на 12,2%. За цим показником Одеська область посідає перше місце в Україні. Значну роль в економіці Одеського регіону відіграє агропромисловий комплекс, що має такі основні напрями, як вирощування зерна та тваринництво. За січень – грудень 2017 року темп зростання валової продукції сільського господарства становив 98,6%, в т.ч.: рослинництва – 98,8%, тваринництва – 91,9%.

5. Одеська область має також значний експортний потенціал і можливості для того щоб бути конкурентоспроможною в умовах глобальної економіки. Впровадження відповідних заходів і систем підтримки експорту і експортерів області призведе до підвищення конкурентоспроможності товарів Одеської області на міжнародних ринках.

У січні-вересні 2017 року обсяги експорту та імпорту товарів становили 1406,2 млн.дол.США та 1094,8 млн.дол.США відповідно. Порівняно із січнем-вереснем 2016 року експорт та імпорт збільшився на 34,9% та 24,4% відповідно. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 311,4 млн.дол.США. Коефіцієнт покриття експортом імпорту склав 1,28 (у січні-вересні 2016 року – 1,18).

Основу товарної структури експорту області склали продукти рослинного походження – 48,5%, жири та олії тваринного або рослинного походження – 16,2%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 10,9%, готові харчові продукти – 6,5%, недорогоцінні метали та вироби з них – 5,6%.

Найбільші імпортні поставки товарів надходили з Китаю – 24,0%, Індонезії – 8,0%, Туреччини – 7,1%, Російської Федерації – 6,7%, Німеччини – 6,4%, США

– 4,9%, Білорусії – 4,5%, Польщі – 3,5%.

6. За інтегральним показником конкурентоспроможності регіон посідає п'яте місце серед регіонів України протягом останніх трьох років, а за показниками, що відібрані експертним шляхом потрапляє у п'ятий кластер із значенням індексу 0,7, який поєднує регіони, що наближаються до лідерів. Числі показників, що обумовлюють конкурентоспроможність регіону провідні позиції посідають такі: рівень використання стратегічного потенціалу регіону, рівень валового регіонального продукту, рівень інвестиційної привабливості, макроекономічна стабільність, рівень якості життя населення, рівень антропогенного навантаження населення, умови для розвитку регіональних підприємств, інституційне середовище, рівень розвитку інфраструктури, рівень прозорості й передбачуваності дій влади.

7. Однією з передумов підвищення конкурентоспроможності регіонів нашої держави і засадничим принципом управління регіональним розвитком є децентралізація. Реалізація державної політики забезпечення конкурентоспроможності економіки регіону може успішно здійснюватися лише через систему економічних, організаційних, фінансових, правових, інформаційних, освітніх, культурних заходів.

Пріоритетними напрямками підвищення конкурентоспроможності регіону на сучасному етапі економічного розвитку держави є: стабілізація економіки і соціальної сфери; розвиток і диверсифікація аграрного та агропромислового виробництва; розвиток інфраструктури та наближення її якості до стандартів ЄС; поширення ідей державно-приватного партнерства за європейським зразком; активізація співпраці у рамках єврорегіонів як чинник зростання конкурентоспроможності.

8. Забезпечення конкурентоспроможності регіону залежить від сукупності різноманітних чинників: ресурсного та виробничого потенціалу, інвестиційного забезпечення, ступеня економічної свободи регіонів у державі, регіональної бюджетно-фінансової політики, рівня розвитку ринкової інфраструктури, наявності підготовлених кадрів для місцевого самоврядування тощо

Базовими елементами регіональної політики підвищення конкурентоспроможності регіону є такі: інструменти регіональної економічної політики, зорієнтовані на стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва; економіко-ресурсний та бізнес-потенціал у видах економічної діяльності; інституційне середовище з розвиненою інституційною інфраструктурою та сприятливим інституційно-правовим забезпеченням господарської діяльності; площадки інтеграції державно-приватної ініціативи; вертикально-горизонтальна інтеграції регіональних господарських систем; транскордонна та інтеррегіональна співпраця.

9. При розробці стратегій та програм реалізації політики конкурентоспроможності регіону необхідно працювати над усуненням просторово-територіальних деформацій соціально-економічного розвитку та особливу увагу при стратегічному плануванні засад конкурентоспроможності регіональної економіки потрібно приділити фінансово-ресурсному та іншому забезпеченню державної регіональної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рибаківа О. В. Конкуренція і конкурентоспроможність : економічна суть та фактори підвищення / О. В. Рибаківа // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Сер. Економіка. – 2009. – Вип. 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09rovaif.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_ekon/2009_7/09rovaif.pdf)
2. Кожевнікова В. Д. Конкурентоспроможність економіки регіону / В. Д. Кожевнікова // Вісн. Львівської комерційної академії. – Серія : Економіка. – Вип. 7. – Львів : Коопосвіта. – 2005. – С. 58–63.
3. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: Монографія. / З. В. Герасимчук, Л. Л. Ковальська. – Луцьк: Надстир'я, 2008. – 248 с.
4. Ковальська Л. Л. Конкурентоспроможність регіону : теорія, методологія, практика : монографія / Л. Л. Ковальська, З. В. Герасимчук. – Луцьк : ЛНТУ, 2008. – 280 с.
5. Фатхутдінов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление: учеб. пособ. / Р.А. Фатхутдінов. –М.: ИНФРА-М, 2000. –312 с.
6. Позняк С. Конкурентні переваги і конкурентоспроможність/ С. Позняк // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №1. – С. 50–54.
7. Філонич В. С. Фактори та передумови формування конкурентоспроможності / В. С. Філонич, Т. О. Праченко, О. О. Носирев // Вісник Міжнародного Слов'янського університету. – Х., 2008. – Т. 11 – № 1. – С. 5–9.
8. Романюк С. Конкурентоспроможність регіонів: теоретичні і практичні підходи / Робочі матеріали до круглого столу «Конкурентоспроможність регіонів України: стан і проблеми. – К.: 28 травня 2008.- С. 46-48.
9. Конкурентоспроможність територій : практ. посіб. / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Маяковський та ін. – К. : Легальний статус, 2011. – 252 с.
10. Ісиченко І. В. Фактори конкурентоспроможності регіону / І. В. Ісиченко //

- Український географічний журнал. – 2010. – № 1. – С. 40–47 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/ugj/2010_1/07-Isychenko.pdf.
11. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону : наук. доп. / наук. ред. П. Ю. Беленький. – Львів : ІРД НАН України, 2005. - 145 с.
 12. Багрова І.В., Нефедова О.Г. Складові та фактори конкурентоспроможності // Вісник економічної науки України. - 2007. - № 1. - С. 11-16.
 13. Ковальська Л.Л. Оцінка конкурентоспроможності регіону та механізм її підвищення: Монографія. - Луцьк: Надстир'я, 2007. – 420 с.
 14. Василенко В.Н., Агафоненко О.Ю., Будяков В.Е. Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы: Монография. – Донецк: Юго-Восток, Лтд, 2008. – 363 с.
 15. Дегтярьова І.О. Механізми управління конкурентоспроможністю регіону: сутність та місце у системі механізмів управління державою / Державне будівництво – 2011. - №1 – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/>
 16. Антонюк Г. Я. Теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності регіону / Г. Я. Антонюк // Наук. пр. ЧДУ ім. П. Могили. – Серія. Економіка. – 2007. – Вип. 59. – Т. 72. – С. 118–124
 17. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / І. В. Брикова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.kneu.kiev.ua/data/upload/publication/main/ua/124/konkuren_regionu.doc
 18. Дегтярьова І. О. Фактори підвищення конкурентоспроможності сучасного регіону / І.О. Дегтярьова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/Dutp/2009-1/doc_pdf/Degtyareva_IO.pdf
 19. Жилияєва Н. М. Механізм підвищення конкурентоспроможності регіону в умовах глобалізації / Н. М. Жилияєва // Сталий розвиток економіки : всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2011. – № 1. – С. 124–128.

20. Безугла В.О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України // Регіональна економіка.– 2004.– №4. – С. 64–68.
21. Назаров М. І. Конкурентоспроможність регіону: суть та властивості [Електронний ресурс] / М. І. Назаров // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2438>
22. Конкурентоспособность регионов: теоретикоприкладные аспекты / Под ред. проф., д.э.н. Ю.К. Перского, доц., к.э.н. Н.Я. Калюжной. – М.: ТЕИС, 2003. – 472 с.
23. Жаліло Я. А. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації. – К.: НІСД, 2005. – 388 с.
24. Брикова І. В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І. В. Брикова [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_1_Brykova_ukr.pdf.
25. Баталова Т. Ідеї М. І. Зібера у формуванні конкурентної політики країни із перехідною економікою / Т. Баталова // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – Економіка. – 96/2007. – С. 48.
26. Паспорт Одеської області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://oblrada.odessa.gov.ua>.
27. Одеська область / сайт «Україна сьогодні» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rada.com.ua/ukr/RegionsPotential/Odesa>.
28. Основні показники соціально-економічного розвитку Одеської області // Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
29. Промисловість // Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
30. Сільське, лісне та рибне господарство // Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>

31. Зовнішньоекономічна діяльність / Головне управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>
32. Аналіз сталого розвитку регіонів України [Електронний ресурс] - Режим доступу до ресурсу: <http://www.weforum.org>
33. Порудєєва Т.В. Конкурентоспроможність України у контексті глобалізації та євроінтеграційних процесів /Т.В.Порудєєва// – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk14-gruden-2016-r/2540-porudeeva-t-vkonkurentospromozhnist-ukrajini-u-kontekstiglobalizatsiji-ta-evrointegratsijnikh-protsesiv>
34. Управление конкурентоспособностью региона: от теории к практике / Ю. В. Савельев ; Ин-т экономики КарНЦ РАН. – Петрозаводск : Карельский науч. центр РАН, 2010. – С. 292. 8. Регіональні суспільні системи / НАН України, Ін-т регіон. досліджень ; відп. ред. Л. К. Семів. – Л., 2007. – С. 153. – (Сер. “Проблеми регіонального розвитку”).
35. Гринів Л. В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України в умовах економічної інтеграції / Л. В. Гринів, С. М. Синиця [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2010_4_4/238-243.pdf.
36. Стасюк О. М. Інтегральна оцінка конкурентоспроможності регіонів України // О. М. Стасюк, І. А. Бєвз // Научно-технический сборник: Коммунальное хозяйство городов. – 2006. – С. 53–60.
37. Мітюшкіна Х.С. Конкурентоспроможність регіонів України на мікро-та мезорівнях // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка, 2013, вип. 6. - С.31-42.
38. Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.competitiveukraine.org/upload/reports/rozdil5_ukr.pdf
39. Про затвердження «Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» : Постанова КМУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

40. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально- економічного розвитку : монографія / за ред. З. Варналія. – К. : Знання України, 2017. – 498 с.
41. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : Т. 3 : Конкурентоспроможність української економіки ; за ред. акад. НАН України В. М. Гейця, акад. НАН України В. П. Семиноженка, чл.- кор. НАН України Б. Є. Кваснюка. – К. : Фенікс, 2007. – 556 с.
42. Безугла В. Сучасні аспекти формування регіональної конкурентоспроможності: монографія / В. О. Безугла, Л. П. Шаповал, К. О. Латишев // Кременчук: КРЕМПАК, 2010. – 285 с.
43. Білик Р. Р. Забезпечення конкурентоспроможності регіонів України: проблеми та перспективи / З. С. Варналій, Р. Р. Білик // Конкурентоспроможність національної економіки : матеріали науково-практичної конференції, 28 березня 2014 р. : тези доп. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2014. – С. 15-18.
44. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво : монографія / З. С. Варналій. – К. : Знання України, 2015. – 463 с.
45. Детермінанти конкурентоспроможності соціально-економічних систем : монографія. – За ред. З. І. Галушки. – Чернівці, ЧНУ, 2015. – 304 с.
46. Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-п>
47. Макаренко М. В. Конкурентоспроможність регіонів: теорія, методологія, практика: Монографія / М. В.Макаренко. - Донецьк: ТОВ. –«Східний видавничий дім», 2012. – 323 с.
48. Мамонова В. Стратегічне планування розвитку регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studmed.ru/mamonova-v>.
49. Сотниченко Л. Л. Інституційне забезпечення управління конкурентоспроможністю регіону на основі розвитку його

інфраструктури. / Л. Л. Сотниченко // Інвестиції: практика та досвід [Текст]. – 2014 – № 13. – С. 32–38.

50. Управління конкурентоспроможним потенціалом соціально- економічних систем в умовах євроінтеграції. Монографія. В. О. Артеменко, Д. В. Солоха та ін. – Луганськ: Вид-во «Ноулідж», 2010. – 154 с.